

Polska duchowość i mistyka przeżyciowo-studyjna

Obraz polskiej duchowości wciąż jeszcze pozostaje w naszej historiografii niepełny. Nie posiadamy wyczerpującej monografii tradycji duchowej, jaka kształtowała się właściwie od XII wieku. Możemy dopiero mówić o rodzimej teologii duchowości w XVII wieku, w którym św. Stanisław Papczyński powołuje pierwszy zakon polski ojców marianów. Ale właściwe odrodzenie duchowe na ziemiach polskich pod zaborami występuje na przełomie XIX i XX wieku. Wpływ zachodnich ośrodków odrodzenia duchowego zaznaczył się dopiero po powstaniu listopadowym, a zwłaszcza po powstaniu styczniowym, gdy po jego upadku część Polaków znalazła się na emigracji. Wówczas pierwsza emigracja, która na terenie Francji spotkała się z odrodzeniem katolickim, zrozumiała potrzebę duchowej odnowy kraju. Ale wraz z powstającą rodzimą duchowością, szczególnie rozwijającą się w powstających polskich żeńskich zgromadzeniach zakonnych, ma wpływ duchowość „importowana” przez zakony europejskie. Natomiast nas interesuje duchowość rodzima.

1. Okresy polskiej duchowości i mistyki przeżyciowo-studyjnej

W dziejach polskiej duchowości i mistyki można wyróżnić sześć okresów: I. Lata od XII do XVII w.; II. Wiek XVII; III. XVIII wiek i połowa XIX wieku; IV. Druga połowa XIX w. i początek XX wieku (do 1914); V. Okres XX-lecia międzywojennego [1914-1939]; VI. Czasy współczesne. Pomijam analizę szóstego okresu od II wojny światowej.

Ks. STANISŁAW URBAŃSKI – prof. zw. nauk teologicznych, profesor UKSW w Warszawie i WIT w Częstochowie, pierwszy w Polsce doktor i doktor habilitowany teologii duchowości, twórca polskiej szkoły badań nad mistyką chrześcijańską, promotor kilkudziesięciu doktoratów, autor kilkudziesięciu książek i kilkuset artykułów naukowych, członek wielu stowarzyszeń naukowych polskich i zagranicznych, laureat licznych nagród.

1.1. Okres pierwszy

Okres pierwszy to lata od XII do XVII wieku. W XIII w. możemy dopiero mówić w Polsce o mistyce studyjnej Henryka Heidenreicha [+1263], pierwszego biskupa chełmińskiego, zawartej w jego traktacie *De diligendo Deo*. Była to pierwsza rozprawa mistyczna. Chociaż wiek XIII był okresem wielkiego odrodzenia religijnego, pierwszym stuleciem świętych męczenników i pustelników oraz duchowości kobiet (zakon klarysek i sióstr cysterek), to jednak nie pozostawił on żadnych śladów piśmiennictwa duchowo- mistycznego.

Sytuacja zmienia się pod koniec XIV w. Zapewne studia Polaków na uniwersytecie praskim pozwoliły im zetknąć się z literaturą duchową Zachodu. Zwłaszcza nowe zakony reprezentowały żywą duchowość, która owocowała na Zachodzie obfitą literaturą ascetyczno-mistyczną. Być może pod wpływem tego odrodzenia samodzielny traktat mistycznym w Polsce było dzieło: *De vita activa et contemplativa* Henryka Bitterfelda (ok. 1405), dominikanina śląskiego, profesora z Uniwersytetu w Pradze. Również dzieło *Expositio symboli Apostolorum* Jana z Kwidzyna (1343-1437) napisane ok. 1400 r., teologa, profesora z Pragi, kapłana, reprezentanta mistyki średniowiecznej.

W tym czasie przedstawicielką mistyki przeżyciowej była bł. Dorota z Małowów (+1394), znająca pisma św. Brygidy Szwedzkiej i szkoły niderlandzkiej. Jej przeżycia mistyczne zostały spisane przez Jana z Kwidzyna. Reprezentuje ona mistykę kobiet północnej Europy okresu średniowiecza.

Ważne miejsce w historii duchowości przełomu XIV i XV w. zajmuje Jakub z Paradyża (+1464), najwybitniejszy teolog życia duchowego, cysters, a potem kartuz, profesor Akademii Krakowskiej. Napisał traktat specjalny *O teologii mistycznej* ok. 1451 r. W jego obfitej twórczości przeważała mistyka cysterska, kartuska, nadreńska, *devotio moderna*. Nie ulega wątpliwości, że w tym czasie znane były w Polsce, w ośrodku uniwersyteckim Krakowa, pisma szkoły nadreńskiej i *devotio moderna*. Ta ostatnia znalazła swych zwolenników wśród paulinów węgierskich, spośród których Grzegorz Gyöngyösi opublikował w r. 1522 w Krakowie książkę głoszącą jej treści duchowe.

W XVI w. funkcjonował pobożnościowy nurt mistyczno-kontemplacyjny w formie modlitw lub tekstów rozmyślań. Nie stworzono jednak teorii życia mistycznego. Opowiadano się za powiązaniem życia czynnego z kontemplacją.

1.2. Okres drugi

Okres drugi to wiek XVII. Jest to pierwszy „złoty okres duchowości” polskiej. Pisarze ascetyczno-mistyczni o europejskim znaczeniu występują w środowiskach zakonnych. Wśród jezuitów wymienić należy Kaspra Drużbickiego (1590-1622), twórcę polskiej szkoły duchowości (niewolnictwo maryjne), kult Serca Jezusowego, Męki Pańskiej. Jest to duchowość spekulatywna z uwzględnieniem ówczesnych szkół mistyki: nadreńskiej, cysterskiej, ignacjańskiej i Tomasza Młodzianowskiego (1622-1686), polskiego teologa, zwolennika wyższości życia kontemplacyjnego. Czołowe miejsce zajmują także teologowie karmelitańscy: Bonawentura od św. Stanisława (Frezer), żyjący w latach 1638-1687, Stefan od św. Teresy (Kucharski) – w latach 1595-1653, i Mikołaj od Jezusa Maryi (Opacki) – w latach 1594-1627, piszący o szczytach zjednoczenia mistycznego, kontemplacji wlanej, życiu czynno-kontemplacyjnym.

Ich dzieła wykazują samodzielne ujęcie doktrynalne, oparte na mistyce przeżyciowej i na doktrynie szkoły hiszpańskiej. Szczególnie trzeba wymienić dzieło reformatora Chryzostoma Dobrosielskiego (1605-1676) pt. *Summarium asceticae et mysticae theologiae ad mentem sancti Bonaventurae* (Kraków 1655), uważane za pierwszy systematyczny traktat duchowości teoretycznej, rozdzielający ascetykę od mistyki, której podporządkowuje zjawiska pochodzące od Boga. Jest to mistyka oblubieńcza, cysterska i tomistyczna. W tym okresie oryginalną mistykę wokół „mistycznej świątyni człowieka” tworzy św. Stanisław Papczyński (1631-1701), założyciel pierwszego polskiego męskiego zgromadzenia Marianów. Mistyka Papczyńskiego zarówno w jego życiu (przeżyciowa), jak i w pismach sprowadza się do doświadczenia Boga i współpracy z Jego łaską. Reprezentuje mistykę chrystoformiczną i nupcjalną oraz mistykę *devotio moderna*. Reprezentantem zakonu dominikańskiego jest Mikołaj z Mościsk (1559-1632), autor pierwszego opracowania teologii modlitwy (medytacji, uczuć i kontemplacji), polskiej terminologii 15 stopni kontemplacji. Widzimy tutaj wpływy mistyki nadreńsko-niderlandzkiej, cysterskiej, tomistycznej, hiszpańskiej, ignacjańskiej. Doktryna tych autorów zbudowana w oparciu o trzy drogi życia duchowego zawiera elementy własnych przemyśleń, z przewagą wpływów szkoły hiszpańskiej, nadreńskiej, *devotio moderna* i szkół własnych zakonów, a od połowy XVII w. szkoły francuskiej.

Do tego okresu zaliczyć należy mistykę przeżyciową Teresy od Jezusa – żyjącej w latach 1603-1652 (M. Marchocka). Napisała pierwszą autobiografię mistyczną. Pierwsze opisy mistyki przeżyciowej mistyczki – kobiety. Charakteryzuje ją bezgraniczna miłość wobec Boga, doświadczenie Męki Chrystusa, kult Matki Miłosierdzia. Także mistykę Magdaleny Mortęskiej (1554-1631), żyjącej na przełomie dwóch okresów. Propagowała kontemplację Boga opartą na jedności z Chrystusem, kontemplację cierpień Zbawiciela. Rozważania pasyjne stają się wzorem do rozważań konkretnych wydarzeń z życia codziennego. Pojawia się mistyka pasyjna.

1.3. Okres trzeci

Okres trzeci to wiek XVIII i I połowa XIX wieku. W XVIII w. następuje spadek pism z zakresu życia duchowego. Przyczyną jest wpływ antymistycznych tendencji idących z Hiszpanii, z Francji, kazuistyki w nauce moralności, zasady jansenizmu, racjonalizmu. Wyjątek stanowią rekolekcje dla zakonników karmelity o. Marcina Rubczyńskiego *Głos Pana kruszący cedry libańskie* (Berdyczów 1762) oraz poezje Konstancji Bonisławskiej, osoby świeckiej, przepojone duchowością terezańską. Ale też spotykamy się z głębszymi przeżyciami duchowymi wśród przedstawicieli żeńskich zgromadzeń zakonnych. Znane jest życie mistyczne kanoniczki s. Tekli Raczyńskiej (1738-1790), zmarłej we Lwowie, na podstawie biografii opracowanej przez jej spowiednika (1798). Doświadczała w swoim życiu kontemplację nabytą, początek kontemplacji wlanej, stan zachwycenia, miała liczne wizje (np. patriotyczne). Jej mistyka przeżyciowa charakteryzuje się elementami pasywnymi i maryjnymi. Do tego nurtu trzeba zaliczyć bł. Rafała Chylińskiego (1694-1741), franciszkanina, kaznodzieję, spowiednika, kapelana w szpitalu. Hagiografowie piszą, że miał zjednoczenie ekstazy po przeistoczeniu we Mszy Świętej; stygmaty cierpienia.

1.4. Okres czwarty

Okres czwarty obejmuje lata od połowy XIX wieku do początku XX wieku (do 1914 roku). Jest to drugi „złoty okres duchowości” polskiej, duchowości studyjnej i mistyki przeżyciowej, a jednocześnie najważniejszy dla rodzimej duchowości.

Pomijam wpływ zachodnich ośrodków odrodzenia duchowego na Polskę. Zwróć uwagę na działalność Polaków będących na emigracji, na terenie Francji, po powstaniu listopadowym. Wówczas u kolebki tego odrodzenia katolickiego, w celu duchowej odnowy kraju stanął Adam Mickiewicz, tworząc Towarzystwo Braci Zjednoczonych o charakterze religijnym i apostołskim. Przystąpił do niego Bogdan Jański, mistyk, który z inicjatywy Mickiewicza założył „Domek”, rodzaj klasztoru, gdzie gromadził konwertytów, pragnących życia świętego. Jednocześnie nakreślił ramowy program odrodzenia duchowego zarówno kleru polskiego, jak i laikatu oraz wciągnięcie tego ostatniego do twórczego, odpowiedzialnego udziału w kształtowaniu dalszych losów katolicyzmu polskiego. Formułuje program odrodzenia Polski przez odnowę katolicyzmu. Wkrótce po jego śmierci w 1842 roku najbliżsi jego współpracownicy powołali do życia kongregację zmartwychwstańców. Na specjalną uwagę zasługuje ks. P. Semenenko, mistyk, ks. H. Kajsiewicz i ks. P. Smolikowski. Uważali, że najlepszą drogą dla wprowadzenia programu będzie obranie stanu kapłańskiego i wykształcenie nowych szeregów kapłanów dla dobra Kościoła oraz Ojczyzny, a także skupienie wokół siebie laikatu.

W ten sposób powstała pierwsza odkryta polska szkoła duchowości zmartwychwstańczej, której twórcą jest ks. Piotr Semenenko (1814-1886). Doktrynę szkoły cechuje jedność ascetyczno-mistyczna, egzemplaryzm trynitarny, chrystocentryzm, prymat miłości. Również do tej szkoły zaliczamy Bogdana Jańskiego (1807-1840), konwertytę, uważanego za założyciela Zgromadzenia Zmartwychwstańców. Jego przeżycia mistyczne charakteryzują noce oczyszczeń i walka duchowa. Uważał mistykę za „środek” nawiązania kontaktu z Bogiem. Reprezentantem tej szkoły jest ks. Paweł Smolikowski (1849-1926). Propagował duchowość zmartwychwstańczą, tworząc pewne kompendium wiedzy ascetyczno-mistycznej.

Zmartwychwstańcy wywarli wielki wpływ na ruch religijny kobiet w Polsce i na nowo powstałe zakony żeńskie. Wiele kobiet z wyższych sfer polskich przebywało za granicą w celach zdrowotnych lub turystycznych, a u schyłku XIX stulecia dla zdobycia wiedzy, nieosiągalnej w kraju. A więc w zasięgu oddziaływania poszczególnych zmartwychwstańców znalazły się takie przyszłe zgromadzenia żeńskie, jak niepokalanki (M. Darowska, wcześniej J. Karska), zmartwychwstanki (J. Borzęcka), nazaretanki i felicjanki czy też służebniczki. Miały one za zadanie wychowanie dziewcząt i odrodzenie religijne kobiet polskich.

Abp Zygmunt Feliński (1822-1895) wprawdzie nie stworzył systematycznej koncepcji życia duchowo-mistycznego, to jednak omówił jego zasadnicze linie wokół roli miłości i modlitwy. Przeważa mistyka karmelitańska, a także polska szkoła zmartwychwstańcza. Teologia duchowości Sebastiana Pelczara, żyjącego w latach 1842-1924, również nie ma ujęcia systematycznego. Charakteryzuje ją chrystocentryzm, przewaga doktryny kontemplacji wlanej i zjednoczenia z Bogiem. Zauważamy też polską szkołę zmartwychwstańczą.

Spotykamy w tym czasie dwa rękopisy w archiwum karmelitanek na ul. Wesołej w Krakowie. Pierwszy *Obraz człowieka wewnętrznego według trzech części jego, niższej, wyższej i najwyższej* jest napisany według trzech dróg rozwoju życia mistycznego. Drugi to *Krótkie zebranie stopniów ubóstwa św.*, zredagowany u schyłku XVIII wieku w oparciu o teologię mistyczną pisarzy karmelitańskich, zawierający jednak wiele błędów teologicznych na temat kontemplacji wlanej itd.

Pojawia się żywy ruch na polu piśmiennictwa u trynitarzy, choć nie na wysokim poziomie. O. Benedykt od Jezusa Żagiel (1690-1737), pisarz ascetyczny. Pisma jego zaginęły. Badania wymaga rękopis trynitarzski Horochowa, znajdujący się w Archiwum Archidiecezji w Poznaniu i rkps MS. B 1 z końca XVIII wieku o treści ascetyczno-mistycznej pochodzenia reformackiego. Również rkps nr 143 pt. *Teologia mystica* pióra bernardyna ze Skępego lub reformatora z Górki Klasztornej pod Łobżenicą. Traktat posiada charakter naukowy.

Do przedstawicieli mistyki studyjnej tego okresu trzeba zaliczyć: 1. Antoniego Świerczyńskiego (1670-1727), jezuitę, ujmującego życie duchowe według trzech klasycznych dróg rozwoju; 2. Paulina Wiązkiewicza (1660-1729), pijara, propagującego mistykę inkarnacyjną. 3. Floriana Jaroszewicza (1664-1771), reformate, odróżniającego ascetykę od mistyki, trzy drogi życia duchowego; 4. Franciszka Przyłęckiego (1733-1802), franciszkanina, propagującego zjednoczenie mistyczne z Bogiem, jego stopnie, mistykę trynitarną, chrystocentryczną; 5. ks. Michała Ignacego Wicherka [1733-1802], wykładowcę teologii, proboszcza, eks-jezuitę [po kasacie zakonu]. Podkreślał rolę medytacji, zjednoczenia z Bogiem. Zauważa się wpływ mistyki św. Jana od Krzyża.

W tym okresie żyje kilkanaście osób – w większości kobiet – obdarzonych łaską mistyczną, które pozostawiły zapisy swoich przeżyć. Do mistyki przeżyciowo-studyjnej zaliczamy ks. Bronisława Markiewicza (1843-1912), założyciela zgromadzenia michalitów. Osiągnął najwyższe bierne

oczyszczenie ducha, kontemplację wlaną (droga oświecenia). Jego mistyka przeżyciowa i studyjna kształtowała się w formie syntezy pod wpływem szkoły ignacjańskiej, alfonsjańskiej, salezjańskiej i terezańskiej.

Drugim przedstawicielem nurtu ascetyczno-mistycznego jest bł. Honorat Koźmiński (1829-1916), którego życie mistyczne charakteryzowało zjednoczenie ekstazy i dar rozpoznawania serc w sakramencie pokuty. Prowadził kierownictwo dusz. Pozostawił pewną syntezę ascetyczno-mistyczną obudowaną tradycją mistyki franciszkańskiej, tomistycznej, karmelitańskiej i literaturą współczesną.

Trzeba podkreślić, że podobnie jak na emigracji ruch kobiecy w kraju skupił się wokół bł. Honorata, ale także innych kapucynów. Ich oddziaływanie w społeczeństwie polskim było bardzo duże, począwszy od patriotycznego, społecznego, aż do religijnego, obejmującego szerokie warstwy społeczeństwa: od najuboższych do najbogatszych. Jak już wiemy czołowym przedstawicielem zakonu był o. Honorat Koźmiński. Będąc w przymusowym zamknięciu klasztornym w Nowym Mieście przez władze carskie w 1864 roku, ograniczył się do pracy w konfesjonale i powoli zaczął tworzyć tajne zgromadzenia zakonne żeńskie. W ten sposób w kręgu jego oddziaływania powstało 17 kongregacji bezhabitowych. Można je podzielić na trzy grupy: 1. charytatywne, 2. nauczająco-oświatowe, 3. zgromadzenia społeczne, osobne dla wsi, dla miasta, pracujące we wszystkich kręgach i warstwach społecznych. Około 1904 roku „ruch honoracki” zrzeczył ponad 7000 kobiet w ponad 600 domach zakonnych, pracujących na ok. 800 placówkach (szkoły, ochronki, internaty, fabryki). Przetrwały one okres najcięższych prześladowań i odegrały poważną rolę w budzeniu życia duchowego warstw ludowo-robotniczych. W kręgu oddziaływania o. Honorata powstało też zgromadzenie felicjanek i kapucynek o charakterze kontemplacyjnym w Przasnyszu. W ten sposób Honorat stworzył odkrytą drugą polską szkołę duchowości.

Również w kręgu oddziaływania o. Leandra Lendziana, kapucyna, były nazaretanki. W Rzymie utworzył zgromadzenie sióstr Narodzenia NMP oraz w Lublinie skupił wokół siebie grupę tercjarek o zamiłowaniu do życia duchowego. Prowadziły życie wspólne, zajmowały się opieką nad biednymi dziećmi, nauczaniem katechizmu i przygotowaniem dzieci do sakramentów. Jednak oba stowarzyszenia nie utrzymały się.

W Wielkopolsce E. Bojanowski powołał zgromadzenie Ochroniarek Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia NMP, przeznaczone

do środowisk wiejskich. Przyjmował wyłącznie chłopki. Był przekonany o uzdolnieniu warstwy chłopskiej do podjęcia samodzielnej pracy nad odrodzeniem religijnym wsi. W XIX wieku powstał jeszcze szereg innych zgromadzeń zakonnych. Ks. Z. Feliński założył Zgromadzenie Sióstr Rodziny Maryi, mające na celu wychowanie dzieci, opiekę nad sierotami i starcami, a także nad najbiedniejszymi warstwami miejskimi. W Warszawie w 1862 roku powstały magdalenki polskie, założone na wzór analogicznego zgromadzenia francuskiego. W latach sześćdziesiątych tegoż wieku osiedliło się w Galicji wiele kongregacji wydalonych z zaboru pruskiego i rosyjskiego. Do nich zaliczamy: Siostry Bożej Opatrzności (1876) przeznaczone do opieki nad upadłymi dziewczętami. Dominikanki III Zakonu (1861) poświęcające się katechizacji wsi, józefinki (1874) zajmujące się życiem parafialnym miejskim, albertynki (890) oddające się opiece nad najgorszą nędzą miejską, michalitki (1893) przysposabiające ubogie dziewczęta do zawodu, sercanki (pelczarki 1894) opiekujące się służącymi i robotnicami.

Ponadto ks. Bronisław Markiewicz powołał zgromadzenie michalitów do wychowania młodzieży najuboższej, Adam Chmielewski powołał albertynów w celu opieki nad bezdomnymi i ubogimi, U. Ledóchowska zakłada zgromadzenie urszulanek, które pierwsze wprowadziły formę szkoły eksternistycznej oraz kształciły przyszłe kadry nauczycielek. E. Czacka zakłada zgromadzenie opiekujące się niewidomymi w Laskach. E. Motylowska jest współzałożycielką i przełożoną generalną Zgromadzenia Sług Jezusa opiekującego się służącymi, dziećmi sierotami, szkolnictwem zawodowym dla dziewcząt. Z. Tajber to założycielka Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana. B. Lament założyła Zgromadzenie Misjonarek Świętej Rodziny w celu zbliżenia katolików z prawosławnymi.

Ten powyższy przegląd polskich zgromadzeń świadczy o tym, że założycielki odznaczały się dużym wyczuciem potrzeb społecznych i starały się im sprostać. W działalności ich uzewnętrzniało się żywe przejęcie krzywdą socjalną i koniecznością przeciwstawienia się jej na swój sposób. Zakres ich działania był duży: począwszy od pracy wśród „ludu”, skończywszy na działalności wśród warstw elitarnych, a przede wszystkim skupiały się na pracy wychowawczej. Zaczęła gwałtownie wzrastać liczba ochronek, sierocińców i szpitalików w parafiach oraz przy dworach, niosących pomoc sanitarną, dobroczynną i oświatową. Zapraszano też chętnie do tej pracy we dworach zakonnice, zwłaszcza felicjanki i służebniczki.

Trzecim reprezentantem nurtu ascetyczno-mistycznego duchowości jest św. Albert Chmielowski (1845-1916), którego mistyka przeżyciowa wyraża się doświadczeniem nocy ducha, Chrystusa cierpiącego w Jego znieważonym Obliczu (Ecce Homo), kenozą, prowadzącą do przyjęcia służby bezdomnym. Na mistyce przeżyciowo-studyjnej Br. Alberta zaważyła mistyka św. Jana od Krzyża i nadreńska. Czwartym przedstawicielem jest św. Rafał Kalinowski (1835-1907), głoszący mistykę serca, które przyrównuje do ołtarza Boga i które Bóg obiera na mieszkanie. Przemianę jego dokonuje Eucharystia. Osobiście przeżywał stan oschłości, wzruszenia w momencie przyjmowania Eucharystii, stan mistycznego zjednoczenia.

Do nurtu mistyki przeżyciowo-studyjnej należy zaliczyć bł. Marcelinę Darowską (1827-1894), współzałożycielkę sióstr niepokalanek, jedną z najwybitniejszych przedstawicielek polskiej mistyki kobiet. Doświadczenie mistyczne, które trwało 25 lat, uzupełnia wiedzą teologiczną tradycji i literatury współczesnej. Osiągnęła najwyższe stany zjednoczenia mistycznego i niektóre dary nadzwyczajne. Oryginalność mistyki Darowskiej wyraża się w nurcie soteriologicznym ukierunkowanym na patriotyczno-narodowe wartości człowieka. Jej traktat *Kartki o życiu ascetyczno-mistycznym* jest pierwszym na ziemiach polskich (Galicja) dziełem napisanym przez kobietę. Stworzyła polską terminologię ascetyczno-mistyczną. Przeważa wpływ szkoły zmartwychwstańczej, a także Drużbickiego.

Przedstawicielkami nurtu mistyki przeżyciowej są: Wanda Malczewska (1822-1896), Róża Białecka (1838-1887) i Eliza Cejzik (1858-1898). Pierwsza dostąpiła największej ilości darów nadzwyczajnych. Jest to mistyka wizyjna, stygmaty, lewitacje, prorocтва. Przeżywała szczególnie Mękę Chrystusa i Eucharystię. Druga – otrzymała dar kontemplacji wlanej w tajemnicy Eucharystii. Zjednoczenie mistyczne posiada wymiar ofiarniczy, ekspiacyjny. Studiowała mistykę dominikańską, nadreńską, zmartwychwstańską, francuską. Trzecia – osiągnęła najwyższe stany zjednoczenia z Bogiem, zjednoczenie przeobrażające. Jej mistyka przeżyciowa jest pasyjna, soteriologiczna, charakteryzująca się kontemplacją Oblicza Jezusa i charyzmatem wynagradzania – wpływ szkoły hiszpańskiej, franciszkańskiej, kultu Najświętszego Oblicza. Do tego nurtu mistyki przeżyciowej trzeba jeszcze zaliczyć Cecylię Działyńską (1836-1899). Dostąpiła ona kontemplacji wlanej, biernych oczyszczeń ducha oraz stygmaty niewidzialne. Bezpośredni wpływ na

jej mistykę wywarła szkoła nadreńska, szkoła karmelitańska i ówczesna teologia mistyczna zachodnia (francuska).

1.5. Okres piąty

Okres piąty to XX-lecie międzywojenne (1914-1939). Ze względu na wielki rozkwit teologii duchowości oraz mistyki studyjnej i przeżyciowej można ten okres nazwać trzecim „złotym okresem duchowości” polskiej. Na pierwszym miejscu należy wymienić ks. Aleksandra Żychlińskiego (1889-1945), twórcę najwybitniejszego dzieła z dziedziny teologii duchowości *Życie wewnętrzne*, Lwów 1931. Autor charakteryzuje je jednością ascetyki i mistyki. Opiera się na nauce św. Tomasza, a poprzez jej zasady analizuje pisma św. Jana od Krzyża, św. Franciszka Salezego. Przywraca znaczenie darów Ducha Świętego w rozwoju życia mistycznego, kontemplacji wlanej jako normalnego stanu doskonałości, odróżnienia mistyki od łask nadzwyczajnych. Tkwi w aktualnym nurcie teologii Zachodniej. Połączył szkołę tomistyczną z karmelitańską. W nurcie tym znaleźli się też przedstawiciele szkoły liguriańskiej: ks. Józef Puchalik (1893-1958) i ks. Leon Pyżalski (1883-1974). Puchalik napisał pierwszy podręcznik z teologii duchowości *Zarys ascetyki i ascetyka ogólna*, Zduńska Wola 1937, i tom drugi *Zarys mistyki*, Tuchów 1939 (nie wydany). W świetle najnowszych badań oraz tradycji przedstawił zagadnienia teologii mistycznej. Drugi – propagował mistykę św. Teresy od Dzieciątka Jezus oraz w oparciu o szkołę liguriańską, karmelitańską, J. Scaramello (Włocha). Omówił mistykę zjednoczenia z Bogiem. Również ks. Eugeniusz Kulesza (1891-1941) opisał mistykę Ryszarda od św. Wiktora oraz w nurcie polemik mistycznych opracował definicję kontemplacji wlanej. Podobnie uczynił ks. Jan Balicki (1869-1948). Ks. Alfons Bielenin (1885-1965) na podstawie *Pieśni nad Pieśniami* nauki tradycji oraz współczesnej tłumaczy najwyżej stany zjednoczenia mistycznego.

Dowodem rozbudzonych w Polsce zainteresowań życiem mistycznym była dyskusja ks. abpa Józefa Teodorowicza (1864-1978) z ks. Pawłem Siwkiem SJ (1893-1986) na temat stygmatyczki T. Neumann z Konnersreuth, gdzie doszły do głosu dwie odrębne szkoły. Opinię pozytywną Teodorowicza poparł Anatazy O. i E. Ostochowski na łamach „Szkoły Chrystusowej”. Ks. Aleksander Rozwadowski (1883-1946) opracował mistykę św. Zofii Barat, mistyczki francuskiej.

Mistykę studyjną i przeżyciową najwybitniejszych mistyków życia wewnętrznego propagowało czasopismo „Szkoła Chrystusowa” (1930-1939) powstała we Lwowie, pod kierunkiem dominikanów, w którym pisali J. Woroniecki, A. Gmurowski, R. Kostecki, K. Kowalski, E. Kulesza, K. Pudło, A. Rozwadowski, S.M.R. Niepokalanka, D. Družbacka, M. Winowska, J. Zamojska, A. Żychliński. Miesięcznik „Głos Karmelu” od r. 1927 wydawany przez karmelitów omawiał doktrynę szkoły karmelitańskiej i innych twórców duchowości. Na łamach tego czasopisma pisali: Bernard od Matki Bożej, Maria Eugeniusz, S.M.R. Niepokalanka, A. Czapliński, B. Czyrek. Czasopismo „Verbum” (1934-1939) umieszczało artykuły siostry Teresy, S. Świerzawskiego o mityce. Dwumiesięcznik „Homo Dei” wychodzący w Tuchowie od r. 1932 poświęcał wiele miejsca mityce pióra K. Gołębińskiego, F. Marciniaka, J. Puchalika. Również, ale w mniejszej ilości czasopisma: „Ateneum Kapłańskie”, „Głos Kapłański”, „Przegląd Powszechny”, „Przegląd Teologiczny”, „Rodzina Seraficka”. Należy jeszcze wymienić „Bibliotekę życia wewnętrznego” o. J. Andrasza SJ, wydającą tłumaczenia dzieł mityki zachodniej. Również 2 tomy *Pisarzy ascetyczno-mistycznych Polski*. T. I: *Pisma ascetyczno – mistyczne benedyktynek reformy chełmińskiej*, wyd. K.Górski, Poznań 1937; T. II: *Autobiografia mistyczna Teresy od Jezusa (Anny Maryi Marchockiej) 1603-1652*, wyd. K. Górski, Poznań 1939.

O mityce, zwłaszcza o modlitwie wewnętrznej, w mniejszym zakresie pisali autorzy: J. Bochenek, A. Buczek, M. Gołąb, H. Haduch, P. Halak, J. Jachimowski, R. Jałbrzykowski, J. Korzonkiewicz, K. Michalski, K. Naskręcki, S. Renata, F. Rosłaniec, J. Rostworowski.

Mistykę przeżyciową, mistykę kobiet reprezentowała: św. Faustyna Kowalska (1905-1938), największa mistyczka polska i Kościoła powszechnego. Doświadczyła najwyższych stanów zjednoczenia z Bogiem, zaręczyn i zaślubin duchowych oraz darów nadzwyczajnych takich jak ekstazy, wizje, stygmaty, rozpoznanie serc, słowa nadprzyrodzone. W przeżyciach mistycznych Bóg objawił jej misję głoszenia miłosierdzia Bożego (obraz „Jezu, ufam Tobie”). Bł. Aniela Salawa (1881-1922), osoba świecka, obdarzona zjednoczeniem mistycznym, ekstatycznym oraz licznymi darami nadprzyrodzonymi: wizje, rozpoznanie serc, słowa nadprzyrodzone. Eleonora Motylowska (1856-1932), obdarzona zjednoczeniem z sercem konającego Jezusa. Przeżywa noce oczyszczeń. Otrzymuje dar słów nadprzyrodzonych oraz Góry Tabor

(przemiany). Bł. Bernardyna Jabłońska [1878-1940] otrzymała zaślubiny duchowe. Cechą jej życia mistycznego było całkowite wyniszczenie dla Jezusa Ukrzyżowanego i wydanie siebie dla Boga w cierpiących bliźnich. Przeżywała mocno Eucharystię i kontemplacje przyrody.

2. Odrodzenie życia mistycznego kobiet mistyczek

Fenomenem polskiej duchowości jest mistyka przeżyciowa kobiet, która szczególnie rozwinęła się w XIX i XX wieku oraz w czasach współczesnych. Jest ona wydarzeniem wyjątkowym w całej historii polskiej duchowości. Poznajemy ją na podstawie spisanych „Dzienników duszy”, które dają świadectwo głębokich przeżyć duchowych. Opisują one osobisty szczyt życia mistycznego jako owoc wieloletniej współpracy z łaską Bożą. W ten sposób możemy poznać ich pracę wewnętrzną podjętą z działaniem Boga. Są materiałem do poznania rozwoju życia mistycznego, ponieważ je obrazują, wyrażają na zewnątrz i ukazują autentyczność tego doświadczenia mistycznego. Dlatego one ujmują chronologicznie dane wydarzenia duchowe, gdyż pragną je przekazać innym, aby służyły na drodze świętości. Można ich „Dzienniki duszy” nazwać „przewodnikami” na drodze świętości.

Życie mistyczne jest normalną drogą rozwoju życia duchowego. Jest tylko szczególnym sposobem doświadczenia obecności Boga, w przeżyciu którego człowiek zdaje sobie sprawę z bezpośredniej Jego interwencji w życie duchowe. W ten sposób „boskość” przenika do najbardziej skrytych zakątków chrześcijanina, przekształcając jego osobowość na swój sposób myślenia i działania. Człowiek-mistyk, aby osiągnąć ten stan, który go duchowo przekształca, musi przekraczać liczne etapy rozwoju wewnętrznego. W zależności od tego, ile miejsca w tym procesie rozwoju zajmuje sam Bóg, a ile człowiek, można mówić o stopniach tego postępu. Dlatego wyznacznikiem stanu mistycznego jest bezustanna ewolucja, która praktycznie nigdy się nie zatrzymuje; teoretycznie zaś realizuje się w tym, co nosi nazwę „zaślubin duchowych”.

A więc życie mistyczne jest normalnym i pełnym rozwinięciem otrzymanej w sakramencie inicjacji łaski uświęcającej. Człowiek zostaje zanurzony w tym życiu dzięki działaniu cnót teologalnych i darów Ducha Świętego, które ogarniają jego władze. Powyższe dary nadprzyrodzone są wprawdzie wspólną zasadą życia mistycznego i życia chrześcijańskiego w ogóle, ale w tym ostatnim łaska objawia się jeszcze według

sposobu ludzkiego działania człowieka pod wpływem cnót. Natomiast w życiu mistycznym bardziej według sposobu nadprzyrodzonego działania człowieka dzięki tym darom, które są po prostu intensywnością i dynamizmem życia duchowego człowieka w Bogu. Jest ono w sposób szczególnie spowodowane natchnieniem Ducha Świętego, otrzymanego w sakramencie chrztu. Wraz z tego rodzaju otrzymanym wyposażeniem do działania nadprzyrodzonego na poziomie dziecka Bożego człowiek zostaje wyniesiony ontycznie, staje się „nowym stworzeniem” przez wszczęcie w Chrystusa, partycypuje w życiu Boga. W takim razie w życiu duchowym od momentu chrztu świętego w ogóle tkwi „zrodek” życia mistycznego, który może rozwinąć się w tę formę wyższą. W ten sposób możemy każdego chrześcijanina nazwać „mistykiem”, ponieważ żyje on nieustannie w środowisku mistycznym udzielania się Boga i komunikowania się z Nim.

A więc cały proces życia mistycznego polega na rozwoju cnót nadprzyrodzonych, a przede wszystkim miłości, która wiedzie do całkowitego zjednoczenia z Bogiem. To całkowite umiłowanie Boga, miłosne zjednoczenie z Nim jest szczytem życia duchowego chrześcijanina. Zatem chrześcijanin przechodzi różne fazy w swojej drodze ciągłego rozwoju miłości, fazy nie jako oddzielne przedziały, ale jako nieustanny jednolity proces ku świętości. Stąd też jego życie mistyczne będzie ciągle rozwijać się dynamicznie, uświadamiając chrześcijaninowi, że jest osobą odpowiedzialną za ten rozwój miłosnej relacji do Boga. Ma przyjąć tę miłość Boga i na nią odpowiedzieć swoją miłością. Każde to doświadczenie miłości Boga, chociaż wywołuje w duszy chrześcijanina zachwyty miłości, to jednak wyzwala jeszcze większą tęsknotę za całkowitym zjednoczeniem z Nim w zaślubinach duchowych. Powoduje ją „fala miłości”, która ciągle ogarnia duszę chrześcijanina.

Odpowiedź Bogu na Jego miłość wyraża się w miłości, miłość za miłość, która może ugasić wyrażone przez Jezusa „pragnienie”. Jest to wymiana miłości między Bogiem a człowiekiem, opisywana często przez mistyczki jako wymiana serc ze swoim jedynym Oblubieńcem.

Zjednoczenie z Bogiem dokonuje się więc w miłości. Miłość, aby mogła pełnić funkcję jednoczącą, musi być przeżywana wzajemnie. Bóg może oddać się człowiekowi jedynie wtedy, gdy człowiek zwróci się do Niego z miłością. Przyczyną takiego stanu jest fakt, że Bóg jest Miłością i nie może być przyjęty inaczej, jak tylko przez miłość. Tylko miłość może całkowicie oddać człowieka Bogu i tylko miłość może

sprawić, aby Bóg oddał się jemu. Człowiek bowiem przez swoje uzdolnienie wlaną cnotą miłości może odpowiedzieć Bogu przez miłość. Ta miłość może ciągle wzrastać, ponieważ jej celem jest nieograniczony Bóg. Wówczas człowiek, pozostając nadal sobą, staje się upodobniony do Boga. Niczego nie chce dla siebie, pragnie natomiast wszystkiego dla Umiłowanego, a nawet wyrzeka się swego dobra na Jego korzyść. Miłość łączy ich tak mocno, że czyni ich jednym przez miłość.

Ostatecznym sprawdzianem miłości do Boga jest miłość do bliźniego. Nie ma zjednoczenia z Bogiem w miłości bez kochania bliźnich. Należy więc zjednoczenie z Bogiem, które dokonuje się przez Jezusa, ściśle łączyć z miłowaniem ludzi, których uważa On za swoje Mistyczne Ciało. Miłość do bliźnich jest zatem warunkiem zjednoczenia z Bogiem.

Taki opis życia mistycznego pozostawiły nam polskie mistyczki w swoich „Dziennikach duszy”. Albowiem ich wielki rozkwit mistyki przeżyciowej jest dowodem wielkiego działania Boga i otwarcia się na Jego łaski. Przedstawię więc polskie mistyczki odkryte w moich badaniach, poczynając chronologicznie. Jako pierwszą można wymienić Teresę od Jezusa (Annę Marchocką – 1603-1652), J. Karską, bł. M. Darowską, bł. C. Borzęcką, W. Malczewską, K. Bialecką, E. Cejzik, bł. A. Truszkowską, C. Działyńską, bł. F. Siedliską, bł. M. Wiecką, św. Faustynę, bł. A. Salawę, bł. M. Karłowską, s. H. Głowczyńską, bł. B. Jabłońską, s. L. Nastał, s. A. Renke, R. Celakównę, s. R. Babiak, bł. B. Lament, s. J. Kierocińską, s. I. Dziewałtowską-Gintowt, s. J. Osińską, K. Siwiec, s. E. Czacką, s. K. Pieczatowską, s. Z. Tajber, s. Ł. Czechowską, s. H. Majewską, s. I. Naborowską, L. Krakowiecką, s. E. Kalb, s. W. Boniszewską, A. Lenczewską, s. B. Siewierską.

Do mistyki przeżyciowej możemy jeszcze zaliczyć następujących polskich mistyków: bł. R. Chylińskiego (1694-741), ks. B. Markiewicza, bł. H. Koźmińskiego, św. A. Chmielowskiego, św. R. Kalinowskiego, diakona L. Miączyńskiego, B. Jańskiego, ks. P. Semenenko, św. M. Kolbe, ks. J. Balickiego, ks. W. Gurgacza, ks. F. Blachnickiego.

3. Mistyka przeżyciowa przesłania

Szeregi polskich mistyczek kształtowały i nadal kształtują życie duchowe wielu pokoleń, nie tylko rodaków. Pozostawione nam bezcenne „Dzienniki duszy” mistyki przeżyciowej, można zaliczyć do „pereł” literatury mistycznej. Jednocześnie przedstawiają przesłanie jako nadzwyczajne

czajny charyzmat, który w swoim wezwaniu jest skierowany do całego Kościoła. Mówiąc o przesłaniu mistycznym, mamy na uwadze przesłanie wywodzące się bezpośrednio z miłości nadprzyrodzonej i przesłanie podyktowane misją powierzoną przez Boga. W przypadku naszych mistyczek są zrealizowane obie formy przesłania. Zjednoczenie mistyczne z Bogiem-Miłością otrzymują jako charyzmat i przesłanie, które przekazują w różnej formie apostołatu. Dlatego apostołat i miłość łączą się w doskonałej harmonii jedynie na szczytach przeobrażającego zjednoczenia.

Gdy śledzimy proces życia mistycznego naszych mistyczek, zauważamy, że na pewnym jego etapie odkrywają odpowiednie przesłanie i wewnętrzną konieczność jego nauczania. Mistyczki otrzymują łaskę adekwatną do możliwości jej realizacji i w samej tej łasce znajdują światło, które je potwierdza i precyzuje. A więc mistyczki najpierw otrzymują przesłanie, a dopiero pełnia łaski potrzebna do jego doskonałego wypełnienia przychodzi na szczytach życia mistycznego. Od tej chwili mistyczki stają się apostołkami przesłania, dzięki odpowiednim do jego misji nadprzyrodzonym darom miłości.

Główną treścią przesłania Bożego miłosierdzia, jakie otrzymała św. Faustyna, jest tajemnica Bożego miłosierdzia, objawiona w osobie i w dziełach Chrystusa, na którą należy odpowiedzieć całkowitym zaufaniem Bogu. To przesłanie obejmuje otwarcie się na sakrament pokuty i Komunię św., które są warunkiem uzyskania łask, związanych z uczczeniem obrazu Jezusa Miłosiernego, obchodzeniem święta Miłosierdzia i odmawianiem „Koronki”. To Boże miłosierdzie wyraża pragnienie powszechnego zbawienia. Człowiek poprzez czyn, słowo i modlitwę realizuje miłość miłosierną, uświęcając siebie.

S. Leonii Nastał Jezus objawia drogę niemowlęstwa duchowego, polegającego na naśladowaniu okresu Jego niemowlęstwa, poprzez które chrześcijanin powinien oddawać Bogu chwałę, gdyż ten okres był hymnem tak doskonałej chwały Boga, jakiej Mu dotąd nikt nie oddawał. Stąd też niezbędnym warunkiem świętości jest oddanie się Bogu całą duszą, czyli „przeobrażenie się” w niemowlę na wzór Jezusa. To niemowlęstwo duchowe ludzie powinni przyjąć świadomie, aby się całkowicie uzależnić od Boga i swoje uświęcenie Jemu powierzyć. Jezus nazywa niemowlęstwo „szkołą”. To dążenie do świętości drogą niemowlęstwa duchowego Jezus kieruje przede wszystkim do Polaków. Siostra wyraża przekonanie, że święci są potrzebni Polsce, i nazywa ich „pomnikami”, które przetrwają przez wieki.

Zaś od s. Roberty Babiak Jezus żąda, aby ogłosiła przykazanie miłości Boga i bliźniego jako orędzie pod przewodnictwem biskupa przemyskiego w czasie II wojny światowej. Oba przykazania mają być „amnestią” dla całego świata po zakończeniu wojny, dlatego Jezus żąda do niej, żeby były one poznane przez wszystkie pokolenia ziemi. Przesłanie zostało spełnione. 16 stycznia 1944 roku ordynariusz przemyski bp Franciszek Barda wydał list pasterski, dotyczący zachowania dwóch przykazań miłości.

S. Zofia Tajber w przesłaniu przypomina prawdę życia Chrystusa w duszy chrześcijanina. Bowiem dusza Chrystusowa, przynależąc do Boskiej Jego Osoby, zasługuje na szczególną cześć. Wobec tego cześć oddawana Duszy Chrystusowej odnosi się do całej Osoby Boga-Człowieka, ze specjalnym uwzględnieniem Jego Człowieczeństwa, w którym Duch Święty jest najważniejszą częścią. Wówczas Bóg-Człowiek, przychodząc do duszy będącej w stanie łaski uświęcającej, zaczyna zakładać w niej swoje mieszkanie i pragnie naszej świadomości o tym pożądaniu Jego, gdyż Jego „rozkoszą” jest posiąść duszę na mieszkanie dla Siebie. Dlatego należy kształtować w sobie Ducha Chrystusowego, co wymaga wielkiego wysiłku pracy, aby w naszej duszy sam Bóg kształtował Ducha Chrystusowego, by stać się duszą Chrystusa. Wtedy sam Chrystus zamieszkuje w duszy i czyni w niej pałac Bosko-królewski; najprawdziwszy pałac, bo Najwyższego Boga, który jej oddał się cały, w niej żyje i cały jest dla niej na wieki.

S. Błażeja Siewierska głosi przesłanie dziękczynienia za Ojcowski plan wobec ludzkości; dziękczynienia za dzieło Odkupienia. Ale wszystko to czyni Jezus przez moc Ducha Świętego. Dlatego ludzie muszą się przyłączyć do Jego dziękczynienia w Eucharystii. Dziękuje za nas, a jednocześnie chce dziękować z nami. Jezus i Bóg Ojciec pragną tylko naszego szczęścia. Człowiek tylko musi wykazać wolną wolę i przyłgnąć do Niego. Wówczas On czyni nas wiecznym darem dla Ojca. Dlatego Chrystus pragnie się zjednoczyć ze swoim odkupionym ludem i odpowiedzieć Ojcu wdzięcznością. To dziękczynienie jako najwyższy hołd uwielbienia, czci i wdzięczności składa ludzkość z Jezusem Bogu Ojcu.

Rozalia Celakówna głosi przesłanie poświęcenia Sercu Jezusowemu. Dlatego ubiegała się o intronizację Bożego Serca. Sam Zbawiciel ukazał jej wartość poświęcenia i cierpienia, a z drugiej strony wielkość życia ukrytego na wzór Świętej Rodziny. Uważa krzyż i Eucharystię za „katedrę uniwersytecką”, z których głoszona jest najwyższa miłość

Jezusa ku ludziom. Tajemnicę Wcielenia uważa za najważniejszą w życiu duchowym.

S. Wanda Boniszewska otrzymała posłannictwo cierpienia za kapłanów i zakony. Ma być żertwą za nich składaną. Jej cierpienie fizyczne (choroby, stygmaty), a zwłaszcza duchowe, będą zadawane przez najbliższe osoby. Dlatego przechodzi katusze nieporozumień, odrzucenie przez wszystkich, oszczerstwa potwierdzone dowodami nieprawdziwymi, walkę duchową z szatanem. Stała się „niczym” dla świata, poniżana. To posłannictwo rozumie jako zadośćuczynienie za kapłanów i zakony w Polsce, we Włoszech, w Grecji i Jugosławii.

Wyżej wymienione mistyczki głoszą swoje przesłanie wyraźnie i z taką pewnością siebie, że nikt nie był zdolny zmienić ich zdania. Głoszą z nieodpartą stanowczością swoje przesłanie i zasięg swojej misji specjalnej. Siła tych przesłań płynie z wewnętrznej pewności. Pewność wyznaczonego przesłania i pewność ogarniającej miłości występują razem, gdyż obie wzajemnie się przenikają. Mistyczki czują, jak przenika je miłość Boga, co pozwala im zachować spokój oraz pewność swoich przesłań. Będąc zjednoczone z Bogiem i pogrążone w kontemplacji, całkowicie oddają się misji przesłania, zgodnie z Jego wolą.

Zakończenie

Ten krótki opis odkrytej polskiej duchowości i mistyki przeżyciowo-studyjnej świadczy o naszej bogatej tradycji duchowej. Dalsze badania będą ten obraz powiększać i ukazywać bogactwo rodzimej duchowości. Trzeba prezentować naszą tradycję duchowo-mistyczną na tle duchowości europejskiej, która jest już wystarczająco opracowana. Oczywiście, że duchowość „importowana” z Zachodu, szczególnie poprzez zakony, wywarła wielki wpływ na naszą religijność. Ale w tej rzeczywistości odkrywamy polskie szkoły duchowości, polskie zgromadzenia zakonne, polską mistykę studyjną, a przede wszystkim mistykę przeżyciową kobiet i mistykę przesłania. Wymaga to jeszcze wielkiego trudu, aby umieścić naszą tradycję rodzimą w literaturze duchowości europejskiej.

Polish Spirituality and Experiential- Examinational Mysticism Summary

In the history of Polish spirituality and mysticism we can distinguish 6 periods: I. Years from the twelfth century to the seventieth century; II. The seventieth century; III. The eighteenth century and the half of the nineteenth century; IV. The second half of nineteenth century and the beginning of the twentieth century (to 1914); V. The interwar period (1914-1939); VI. The contemporary times. The first mystical treatise was the work of Henry Heidenreich *De diligendo Deo*. As a result of contact with Eastern spiritual literature, the mystical writing is developing. In the sixteenth century devotional mystically-contemplative trend was functioning in the form of prayers and texts for contemplation. The second period is the seventeenth century. It is the first Polish “golden period of spirituality”. The ascetic-mystical writers with the European significance are in the conventual environments. The third period is the eighteenth century and the first half of the nineteenth century. In the eighteenth century the decrease of works on the spiritual life is noticed. The reason is the influence of anti-mystical tendencies from Spain, France, casuistry in the study of morality, Jansenism, rationalism. The fourth period consists of time from the half of nineteenth century and the beginning of twentieth century (to 1914). It is the second Polish “golden period of spirituality” and the most important for native spirituality. In this time some people- most women- were gifted with mystical mercy, and they left the notes from their experiences. The fifth period is interwar period (1914-1939). Because of great development of theology of spirituality and examinational and experiential mysticism, this period can be called the third Polish “golden period of spirituality”. The experiential mysticism, women’ mysticism was represented by St. Faustina Kowalska (1905- 1938) the greatest Polish mystic.

A phenomenon of Polish spirituality is experiential mysticism of women, which significantly developed in the nineteenth and the twentieth century and in the contemporary times. Mystical life is a normal way of spiritual development. It is special way of experiencing the presence of God, when a human understands a direct His intervention in spiritual life. Mystical life is a normal and full development of given in the Sacrament of Cristian initiation sanctifying grace. The process of mystical

life relies on the development of supernatural virtues, and mainly love, which leads to a total communion with God. The communion with God performs in love. The last test of love to God is love to fellows. A lot of Polish mystics shaped and they still have been shaping the spiritual life of future generations, not only compatriots. Left for us precious “The diaries of souls” of experiential mysticism can be involved to “pearls” of mystical literature. At the same time, they present the message as an unusual spiritual gift directed to all Church.

Słowa kluczowe: duchowość polska, miłość, mistyka przeżyciowa polska szkoła duchowości, zgromadzenia zakonne, zjednoczenie z Bogiem.

Keywords: Polish spirituality, love, experiential mysticism, Polish school of spirituality, religious sisters, communion with God.

Bibliografia

- Urbański S., *Teologia życia mistycznego*, seria: *Mistyka polska* 9, Warszawa 1999.
Urbański S., *Teologia modlitwy*, seria: *Mistyka polska* 13, Warszawa 1999.
Urbański S., *Zatopieni w Bogu. Mistycy polscy*, seria: *Mistyka polska* 20, Warszawa 1999.
Urbański S., *Mistyczny świat ducha*, seria: *Mistyka polska* 24, Warszawa 2000.
Urbański S., *Duchowość zmartwychwstańcza*, seria: *Mistyka polska* 45, Warszawa 2003.
Urbański S., *Mistyka przeżyciowa kobiet*, seria: *Mistyka polska* 143, Warszawa 2015.
Urbański S., *Mistycy w Kościele*, seria: *Duchowość Europy* 4, Warszawa 2016.
Urbański S., *W szkole świętości*, seria: *Mistyka polska* 148, Warszawa 2016.
Urbański S., *Polska szkoła duchowości*, seria: *Duchowość Europy* 3, Warszawa 2016.
Urbański S., *Mistyka przeżyciowa z obrazem mistyki studyjnej*, seria: *Mistyka polska* 151, Warszawa 2017.